

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes számára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője **Rózsa Sándor** főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A debreczeni lelkészválasztás.

Bevégződött tehát ennek a régóta húzódo s nagy hullámokat vert lelkészválasztásnak ügye. A debreczeni ev. ref. egyházmegye időszaki tanácsa ma ítelt benne: megerősítette a választást és felhívta az esperest a consensus kiadására. S ugy a 329. §. értelmében meghívott panaszosok, mint a jelenlévők mind belenyugodtak az ítéletbe.

Visszatérhetnek tehát a ki-kicsapott hullámok természetes medrökbe, a kedélyek lecsillapulására s az egyetértés helyreállítására érkezett valahára a várva-várt idő! Szívesen óhajtjuk, hogy csak muló emlék maradjon mindaz, a mi ebben az ügyben keserítő, romboló volt. Lezajlott a vihar: távolítsuk el, a mit rombolt s egyesült erővel, egymást megértve és méltányolva folytassuk az építő munkát, mely egyházi életünk terén reánk várokozik. Ma sokkal inkább, mint valaha, van erre igen nagy szükségünk.

Igen távol áll tőlem, mintha az általam is nagyon óhajtott békét és egyetértő építő munkát megzavarni akarnám, a mikor rámutatni óhajtók még egyszer a lezajlott események egy pár főbb mozzanatára. Szentegyházam érdekei iránti szeretet indít a visszapillantásra, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy ha a történetekből a tanulságot le nem vonjuk, ma itt, holnap amott ismét előfordulhat, a mi itt nálunk megtörtént s egyházi életünk nagy mezején meg-megújuló zavarok támadnak, lehetetlenné teszik a csendes, a folytonos fejlődést. Kezdjük meg az építő munkát ott, honnan nálunk is származott a baj.

Mi is történt Debreczenben? Az egyház meghívás útján való lelkészválasztással óhajtja a megüresült lelkészi állomást betölteni s a presbiterium esperesi felhívás folytán megnevezni azt, kit meghívás útján óhajt meg-

választatni; mikor ez az alap, hogy t. i. a presbiterium megnevezheti-e a gyülekezet megkérdezése nélkül a meghívás útján választandó egyént, kérdésessé vált, külön mutatva, indokolva, hogy azok az egyháztagok volnának megkérdezendők, kik a 195. §. alapján a lelkészválasztásban részvételre jogosítvák, ezeknek névjegyzéke pedig ugyanennél a §-nál fogva csak a választást egy hónappal megelőzőleg zárható be s a 197. §-ban foglalt rendelkezés értelmében a választást alig pár nappal előzőleg tekinthető végleg megállapítottnak, a mikor az elintézett felszólamlások után kiigazított: akkor tehát, mikor a 200. §. alapján a presbiteriumnak nyilatkoznia kell, hogy a 201. és 202. §-okban foglalt rendelkezések megtétesse-nek, nincs még véglegesen lezárt névjegyzék, melynek alapján a „jogosult választók“ (199. §.) megkérdezése megtörténhetnék; vagyis a 199. §-ban foglalt feltétel a 200. §-ban említett 196. és 197. § rendelkezései és „az egyház többsége“ „kit a gyülekezet meghívni kíván“ kifejezések használata miatt teljesíthetlen a nagyobb egyházközségekben, hol azokon kívül, kik az egyházi adót befizették, sokan vannak a hátralékos egyháztagok.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a lelkészválasztásba csak a jogosult választók folyhassanak be; ha feltenni nem akarjuk s feltennünk nem szabad, hogy a zsinat a meghívás útján való lelkészválasztást a nagy egyházakra nézve teljesíthetlen feltételhez kívánta kötni: nem volt más út, mint, az, hogy a presbiterium az esperesi felhívás folytán a 200. §. alapján kétharmad szótöbbséggel megnevezze a meghívás útján választandó egyént. Ugyanily értelemben nyilatkozott a szakaszok tárgyalása alkalmával a zsinati napló szerint Tisza Kálmán elnök s később e lapok hasábjain Pokoly József.

De hát voltak, kik megfelebbezték e határozatot; aláírást is gyűjtöttek ellene jogosult és jogosulatlan választóktól. Ez a másik tény. S habár a törvény szerint a választás ellen annak megtörténte után emelhető csak panasz, mert egyéb jogorvoslatról a törvény sehol nem szól: a meghívás útján való választást esperes úr előkészületeiben meghiusultnak mondá ki s elrendelé a pályázati hirdetés kibocsátását.

Két nézet állott tehát egymással szemközt: egyik a törvény rendelkezéseinek egybevetésén alapuló lehetőségre, s azon ellentétek kiegyenlítésére támaszkodott, melyek ama rendelkezésekben kétségtelenül fennállanak; másik a 199. §-ban kifejezett feltételt és a 200. §-ban használt „egyház többsége“ „gyülekezet“ szavakat fogadta el alapul. Az utóbbi nézet képviselője kezében volt a törvényes hatalom és így saját felfogása értelmében döntött. E döntés folytán elesett az egyház a meghívás útján való lelkészválasztás jogától.

Lefolyt a pályázás útján való lelkészválasztás is. Két párt alakult s egyik a másikat hívta ki nagyobb tevékenységre, minek bizony erős hullámvás lón a következménye. Az esz-közök megválasztásában egyik sem vethet semmit a másik szemére. Eredménye a nagy törekvésnek, hogy ugyanaz a férfiú választatik meg nagy többséggel, kit a presbiterium meghívás útján való választásra nevezett meg. De hát, mint a presbiteri határozatot, úgy ezt a választást is „megfelebbezte“ (ezt a szót használja a

panasz-irat) a kisebbség. Elkövetkezett a vizsgálat s minden szempontra kiterjeszkedett. Eredménye az, hogy a panaszpontok teljesen alaptalanoknak bizonyultak s az időközi tanács egyhangúlag hozta meg ítéletét.

Ezek a tények, melyek a tanulságok levonására alapot szolgáltatnak.

Mellékesen jegyzem meg, hogy az eredmény a presbiterium azon álláspontját, mely szerint Mitrovics Gyulát nevezte meg meghívás útján való választásra, fényesen igazolja, mert tudom, hogy az egyház tagjainak mindenkor szabadságukban áll annak az ügyében buzgólkodni, kit lelkészül óhajtanak: tehát jogukban állott a felebbezés és választás elleni panasztétel is; de azt már határozottan állítom, hogy tekintve a lelkészválasztásnak nagy fontosságát, alig van egyházunknak égetőbb kérdése, mint a meghívás útján való választásra vonatkozó törvényeknek oly módon való revideálása, hogy azok a törvények egyéb intézkedéseivel teljesen összhangzásban álljanak; másrészt kizárjanak minden lehetőséget arra nézve, hogy az egyháztagoknak e választásban való jogát bárki korlátozhassa vagy elvonhassa. Meggyőződésem, hogy a meghívás útján való választás ugyanezzel az eredménnyel és sokkal simábban folyt volna le; e mellett lehetetlenné tette volna azoknak az éles összeütközéseknek bekövetkezését, melyek ennek az ügynek folyamán az egyház és egyházmegye közt felmerültek.

✠ TÁRCZA. ✠

Adalékok egyházunk és iskolaügyünk történetéhez.

I.

Series ac specificatio Beneficiorum ac Alumneorum necnon foundationum pro studiosis Helveticae Confessionis addictis Hungaris apud exteros.

A debreczeni Collegium alumnusai, midőn Ő Felsége engedelmétől szabadságot nyernek a külföldi egyetemeken meglatogatására: a helvét, német és belga egyetemeken különféle beneficiumokban részesülnek, melyek hogy miféle alaptól nyujtatnak, azt csakis amaz alapok administratorai ismerik, de mi nem, a kiknek javára azok tétettek. Annáifogva, a mennyiben módunkban van, simpliciter azt soroljuk elő, a mi a tényállás.

A külföldön a mieinknek adni szokott beneficiumok:

1. Angliában.

1. A *cantabrigi* akadémián három tanulónak szállás adatik a Collegiumban s ételmezésre elegendő költség.

2. *Oxoniumban* hasonlóan három kap a Collegiumban szállást és költséget.

2. Hollandiában.

1. A *leydai* akadémián a theologiai Collegiumban 4 rendes alumnusnak szállás, ebéd, vacsora s ruházata és könyvekre költség. Végre útiköltség 300 belga forint. Ugyanannyi adatik egy s olykor két extraordinariusnak; de ezek a jótétemények egyedül erdélyiek számára vannak destinálva.

2. *Utrechtben* kétféle beneficium van. Itt a magyar tanulók közt évenként 2400 forint osztatik ki, melynek nagyobb része az Evvervein hajadon és a Bernard-fele alaptól származik. Utóbbi alapítványából két akadémiusnak, a ki *Leydában* két évet töltött, egyenként 340 frt adatik; a másik rész az akadémia tanárai által egyenlően osztatik ki a jelenlevő magyar tanulók közt.

3. *Franeckerában* a beneficium nincs bizonyos számhoz kötve, hanem a hányan odamennek, mind befogadtatnak. Itt állandóan 10—15 tanulót segíyeznek; sőt a Rendek kijelenték, hogy készek 20-nak is adni segedelmet. Naponkint adatik pedig mindegyiknek ebéd, vacsora, vagy napjára 8 stüver, mely a mi pénzünkön 19¹/₂ császári garasnak felel meg.

4. *Gröningában* sincsen a jótétemény számhoz szorítva. Kik oda mennek, az akadémia alumnusaival egyetemben ebédet és vacsorát kapnak, és midőn hazájukba visszatérnek, úti költségre egyenként 30 frtot.

5. *Harderouban* és *Deventerben* szintén nyerhetnek beneficiumot a magyarok, ketten ételmet és lakást; de

Ne feledjük azt sem, hogy a híveket a lelkészhez a legnagyobb kegyelet, szerető ragaszkodás érzelmei kapcsolják, a miből természetesen következik a legnagyobb érdeklődésök minden lelkészválasztás iránt. Ilyen körülmények közt épen nem lehet csodálkozni azon érzékenység felett, melyet minden legkisebb oly tett támaszt bennök, mely akadályt gördít az óhajtott lelkész megválasztásában. Ez az érzékenység nem ritkán elválasztja, sőt ellenségekké teszi az egyháztagokat s ellenében nézetem szerint nincs nagyobb óvszer, mintha szorosán körülírva tartalmazza a törvény mind a választás előkészítésének módozatait, mind a jogorvoslatokat s ezek alkalmazásának szabatos meghatározását, mert ebben az esetben a törvény és az általa biztosított jog tisztelete mérsékli az érzékenykedés, harag vagy ellenségeskedés kitörését. A honnan a törvény revíziójának, nézetem szerint, mindezekre is ki kell terjeszkednie.

Ez úttal is fejlődhetnek ki keserőségek. Egyházunk nagy érdekére tekintetből feledje el azokat mindenki, hogy egyek legyünk a nagy feladatok munkálásában; feledje el ama tisztelt férfiú, kit a közbizalom és szeretet oly nagy megnyilatkozása egyházunk díszes lelkészi állomására emelt s a kire itt oly fontos munkakör várakozik. Szeretet és bizalom érzelmeivel nyeri meg legkönnyebben híveit és azokat, kik itt a nagy feladat megoldásában munkatársai lesznek.

A lelkészválasztás ügyének szerencsés bevégyődése nemcsak Debreczenre nézve örendetes, hanem fontos ez magasabb szempontból is.

A tiszántúli egyházkerület ismét nagy rést ütött a partikulárizmusnak azon merev választó falán, mely ezt a kerületet a tiszáninneri kerülettől sajnálatunkra elkülöníti. Nagy rést ütött akkor, a midőn ennek a kerületnek főjegyzőjét s eltérő irányú theologiai akadémiájának épen egyik irányadó tanárát a kerület legfényesebb egyháza, a debreczeni egyház választotta meg lelkészéül.

A testvér tiszáninneri egyházkerületen van most már a sor, megmutatni, hogy eme nagyon fontos tény horderejét méltányolni akarja-e. Nem a merev különválásra, hanem az egyesülésre, erőink egyesítésére int egyházunk nagy érdeke, fejlődése, magasztos hivatása. Ha e két testvér elvalahára egygyé lehetne szeretetben, egyesíténné erőit, melyeket a közjóra fordíthat: Istenem, mily szép nap hajnalára virradhatnánk!!

A szeretet lelke velünk!

Egy presbiter.

Visszapillantás a mult esztendőre.

I.

A letűnt 1895. év sok tekintetben emlékezetes marad egyházi életünk és intézményeink fejlődési történetében nem csupán millennáris nemzeti jelentőségénél fogva, hanem ettől független más okok és események folytán is, a

mivel mai napig kevesen vannak oly szerencsések, hogy kimehetnek: ezek a kevesek inkább mennek a híresebb egyetemekre.

6. *Amsterdamban* 12 frt segélyt ad a diaconatus a hazájukba visszatérő azon magyaroknak, kik valamely belga egyetemen tanultak és az általuk hallgatott professor bizonyítványát előmutatják.

3. Németországban.

1. A *Heidelbergán* keresztül menő minden magyar tanuló kap úti költségül egy aranyat. Hajdan a ki tanulás céljából ott megmaradt, az — in Collegio Sapientia — szállást, ebéd-vacsorát kapott; vagy ha a Collegiumon kívül akart magának szállást és quadrát fogadni, az akadémia Curátoraitól havonként 9 frtot kapott. E jótéteménnyel hajdan többen is éltek egyszerre, de később ugyanezen időben csak egynek adatott.

2. A *herborni* akadémián Nassoviában a magyar tanulóknak egyenként 50 bírodalmi tallért adtak egy évre, a mi teljesen elég volt ott egy évi jótéteményben (Későbbi jegyzet: Tőlünk közelebb Szilágyi János élvezte azt, ki jelenleg samarjai predikátor Pozsonyban).

3. *Brémában* a jótétemény nincs számhoz kötve, hanem adnak annyinak, a mennyi érkezik, költséget élelmezésre. Olykor hat és több tanuló is volt ott, de jelenleg egy sincs.

4. *Marburgban* leginkább két erdélyi származásút

szoktak segélyezni, ebéddel és vacsorával ellátni, s ha két évet kitöltöttek, hazatérésükkor egyenként 200 frtot kapnak. Ha pedig erdélyiek nincsenek, magyarországinak is odaadják a beneficiumot (Későbbi jegyzet: mostanában Peterdi József élvezte azt, ki jelenleg főthi predikátor Pestmegyében).

5. *Frankfurt* ad Oderam. Itt 6—7, sőt 9—10 is nyer szabadasztalt.

6. *Hálában* a ref. gymnasiumban két tanuló kap elegendő költséget vagy szabadasztalt.

7. *Hannoviában* hasonlóan két tanuló kap élelmezési költséget.

8. *Erlangenben* éppen úgy.

9. *Berlinben* a Joachim Collegiumban két tanuló nyer lakást és élelmezést.

10. Majnai *Frankfurtban* a belga akadémiákról jött vagy odamenő tanulóknak úti költséget szoktak adni

4. Helvétiaiban.

1. *Baselben* az Erasmianumban négy magyar kap lakást, ebéd-vacsorát, míg a köztársaság egyetemén tanuló; de a köztársaság bőkezűségéből olykor hatot is részesítenek azokban. Ha valamely peregrináló odavetődik, szinte az Erasmianumban két hétig szállást kap s az alumnusokkal közös élelmezésben részesül.

2. *Tigurumban* 3 rendes alumnus van, kik közül egy debreczeni szokott lenni, a ki — míg ott tanul —

De hát voltak, kik megfelelőbbézték e határozatot; aláírást is gyűjtöttek ellene jogosult és jogosulatlan választóktól. Ez a másik tény. S habár a törvény szerint a választás ellen annak megtörténte után emelhető csak panasz, mert egyéb jogorvoslatról a törvény sehol nem szól: a meghívás útján való választást esperes úr előkészületeiben meghiusultnak mondá ki s elrendelé a pályázati hirdetés kibocsátását.

Két nézet állott tehát egymással szemközt: egyik a törvény rendelkezéseinek egybevetésén alapuló lehetőségre, s azon ellentétek kiegyenlítésére támaszkodott, melyek ama rendelkezésekben kétségtelenül fennállanak; másik a 199. §-ban kifejezett feltételt és a 200. §-ban használt „egyház többsége“ „gyülekezet“ szavakat fogadta el alapul. Az utóbbi nézet képviselője kezében volt a törvényes hatalom és így saját felfogása értelmében döntött. E döntés folytán elesett az egyház a meghívás útján való lelkészválasztás jogától.

Lefolyt a pályázás útján való lelkészválasztás is. Két párt alakult s egyik a másikat hívta ki nagyobb tevékenységre, minek bizony erős hullámvás lón a következménye. Az eszközök megválasztásában egyik sem vethet semmit a másik szemére. Eredménye a nagy törekvésnek, hogy ugyanaz a férfiú választatik meg nagy többséggel, kit a presbiterium meghívás útján való választásra nevezett meg. De hát, mint a presbiteri határozatot, úgy ezt a választást is „megfelelőbbézte“ (ezt a szót használja a

panasz-irat) a kisebbség. Elkövetkezett a vizsgálat s minden szempontra kiterjeszkedett. Eredménye az, hogy a panaszpontok teljesen alaptalanoknak bizonyultak s az időközi tanács egyhangúlag hozta meg ítéletét.

Ezek a tények, melyek a tanulságo: levonására alapot szolgáltatnak.

Mellékesen jegyzem meg, hogy az eredmény a presbiterium azon álláspontját, mely szerint Mitrovics Gyulát nevezte meg meghívás útján való választásra, fényesen igazolja, mert tudom, hogy az egyház tagjainak mindenkor szabadságukban áll annak az ügyében buzgólkodni, kit lelkészül óhajtanak: tehát jogukban állott a felelbbezés és választás elleni panasztétel is; de azt már határozottan állítom, hogy tekintve a lelkészválasztásnak nagy fontosságát, alig van egyházunknak égetőbb kérdése, mint a meghívás útján való választásra vonatkozó törvényeknek oly módon való revideálása, hogy azok a törvények egyéb intézkedéseivel teljesen összhangzásban álljanak; másrészt kizárjanak minden lehetőséget arra nézve, hogy az egyháztagnak e választásban való jogát bárki korlátozhassa vagy elvonhassa. Meggyőződésem, hogy a meghívás útján való választás ugyanezzel az eredménnyel és sokkal simábban folyt volna le; e mellett lehetetlenné tette volna azoknak az éles összeütközéseknek bekövetkezését, melyek ennek az ügynek folyamán az egyház és egyházmegye közt felmerültek.

✠ TÁRCZA. ✠

Adalékok egyházunk és iskolaügyünk történetéhez.

I.

Series ac specificatio Beneficiorum ac Alumneorum necnon foundationum pro studiosis Helveticae Confessionis addictis Hungaris apud exteros.

A debreczeni Collegium alumnusai, midőn Ő Felsége engedelmétől szabadságot nyernek a külföldi egyetemeken meglátogatására: a helvét, német és belga egyetemeken különféle beneficiumokban részesülnek, melyek hogy miféle alapból nyujtatnak, azt csakis amaz alapok administratorai ismerik, de mi nem, a kiknek javára azok tettek. Anná fogva, a mennyiben módunkban van, simpliciter azt soroljuk elő, a mi a tényállás.

A külföldön a mieinknek adni szokott beneficiumok:

1. Angliában.

1. A *cantabrigi* akadémián három tanulónak szállás adatik a Collegiumban s ételmezésre elegendő költség.

2. *Oxoniumban* hasonlóan három kap a Collegiumban szállást és költséget.

2. Hollandiában.

1. A *leydai* akadémián a theologiai Collegiumban 4 rendes alumnusnak szállás, ebéd, vacsora s ruházata és könyvekre költség. Végre útiköltség 300 belga forint. Ugyanannyi adatik egy s olykor két extraordinariusnak; de ezek a jótétemények egyedül erdélyiek számára vannak destinálva.

2. *Utrechtben* kétféle beneficium van. Itt a magyar tanulók közt évenként 2400 forint osztatik ki, melynek nagyobb része az Evvervein hajadon és a Bernard-fele alapból származik. Utóbbi alapítványából két akadémikusnak, a ki Leydában két évet töltött, egyenként 340 frt adatik; a másik rész az akadémia tanárai által egyenlően osztatik ki a jelenlevő magyar tanulók közt.

3. *Franekerában* a beneficium nincs bizonyos számhoz kötve, hanem a hányan odamennek, mind befogadtatnak. Itt állandóan 10—15 tanulót segítyeznek; sőt a Rendek kijelenték, hogy készek 20-nak is adni segedelmet. Naponként adatik pedig mindegyiknek ebéd, vacsora, vagy napjára 8 stüver, mely a mi pénzünkön 19¹/₂ császári garasnak felel meg.

4. *Gröningában* sincsen a jótétemény számhoz szorítva. Kik oda mennek, az akadémia alumnusaival egyetemben ebédet és vacsorát kapnak, és midőn hazájukba visszatérnek, úti költségre egyenként 30 frtot.

5. *Harderouban* és *Deventerben* szintén nyerhetnek beneficiumot a magyarok, ketten ételmezt és lakást; de

Ne feledjük azt sem, hogy a híveket a lelkészhez a legnagyobb kegyelet, szerető ragaszkodás érzelmei kapcsolják, a miből természetesen következik a legnagyobb érdeklődésök minden lelkészválasztás iránt. Ilyen körülmények közt épen nem lehet csodálkozni azon érzékenység felett, melyet minden legkisebb oly tett támaszt bennök, mely akadályt gördít az óhajtott lelkész megválasztásában. Ez az érzékenység nem ritkán elválasztja, sőt ellenségeké teszi az egyháztagokat s ellenében nézetem szerint nincs nagyobb óvszer, mintha szorosán körülírva tartalmazza a törvény mind a választás előkészítésének módozatait, mind a jogorvoslatokat s ezek alkalmazásának szabatos meghatározását, mert ebben az esetben a törvény és az általa biztosított jog tisztelete mérsékli az érzékenykedés, harag vagy ellenségeskedés kitörését. A honnan a törvény revíziójának, nézetem szerint, mindezekre is ki kell terjeszkednie.

Ez úttal is fejlődhetnek ki keserűségek. Egyházunk nagy érdekére tekintetből feledje el azokat mindenki, hogy egyek legyünk a nagy feladatok munkálásában; feledje el ama tisztelt férfiú, kit a közbizalom és szeretet oly nagy megnyilatkozása egyházunk díszes lelkési állomására emelt s a kire itt oly fontos munkakör várakozik. Szeretet és bizalom érzelmeivel nyeri meg legkönnyebben híveit és azokat, kik itt a nagy feladat megoldásában munkatársai lesznek.

mivel mai napság kevesen vannak oly szerencsések, hogy kimehetnek: ezek a kevesek inkább mennek a híresebb egyetemekre.

6. *Amsterdamban* 12 frt segélyt ad a diaconatus a hazájukba visszatérő azon magyaroknak, kik valamely belga egyetemen tanultak és az általuk hallgatott professor bizonyítványát előmutatják.

3. *Németországban.*

1. A *Heidebergán* keresztül menő minden magyar tanuló kap úti költségül egy aranyat. Hajdan a ki tanulás céljából ott megmaradt, az — in Collegio Sapientia — szálást, ebéd-vacsorát kapott; vagy ha a Collegiumon kívül akart magának szállást és quadrát fogadni, az akadémia Curátoraitól havonként 9 frtot kapott. E jótéteménnyel hajdan többen is éltek egyszerre, de később ugyanezen időben csak egynek adatott.

2. A *herborni* akadémián Nassoviában a magyar tanulóknak egyenként 50 birodalmi tallért adtak egy évre, a mi teljesen elég volt ott egy évi jótéteményben (Későbbi jegyzet: Tőlünk közelebb Szilágyi János élvezte azt, ki jelenleg samarjai predikátor Pozsonyban).

3. *Brémában* a jótétemény nincs számhoz kötve, hanem adnak annyinak, a mennyi érkezik, költséget élelmezésre. Olykor hat és több tanuló is volt ott, de jelenleg egy sincs.

4. *Marburgban* leginkább két erdélyi származásút

A lelkészválasztás ügyének szerencsés bevégyződése nemcsak Debreczenre nézve örvedetes, hanem fontos ez magasabb szempontból is.

A tiszántúli egyházkerület ismét nagy részt ütött a partikulárizmusnak azon merev választó falán, mely ezt a kerületet a tiszáninneri kerülettől sajnálatunkra elkülöníti. Nagy részt ütött akkor, a midőn ennek a kerületnek főjegyzőjét s eltérő irányú theologiai akadémiájának épen egyik irányadó tanárát a kerület legfényesebb egyháza, a debreczeni egyház választotta meg lelkészéül.

A testvér tiszáninneri egyházkerületen van most már a sor, megmutatni, hogy eme nagyon fontos tény horderejét méltányolni akarja-e. Nem a merev különválásra, hanem az egyesülésre, erőink egyesítésére int egyházunk nagy érdeke, fejlődése, magasztos hivatása. Ha e két testvér elvalahára egygyé lehetne szeretetben, egyesíté né erőit, melyeket a közjóra fordíthat: Istenem, mily szép nap hajnalára virradhatnánk!!

A szeretet lelke velünk!

Egy presbiter.

Visszapillantás a mult esztendőre.

I.

A letűnt 1895. év sok tekintetben emlékezetes marad egyházi életünk és intézményeink fejlődési történetében nem csupán millennáris nemzeti jelentőségénél fogva, hanem ettől független más okok és események folytán is, a

szoktak segélyezni, ebéddel és vacsorával ellátni, s ha két évet kitöltöttek, hazatérésükkor egyenként 200 frtot kapnak. Ha pedig erdélyiek nincsenek, magyarországinak is odaadják a beneficiumot (Későbbi jegyzet: mostanában Peterdi József élvezte azt, ki jelenleg főthi predikátor Pestmegyében).

5. *Frankfurt* ad Oderam. Itt 6—7, sőt 9—10 is nyer szabadasztalt.

6. *Hálában* a ref. gymnasiumban két tanuló kap elegendő költséget vagy szabadasztalt.

7. *Hannoviában* hasonlóan két tanuló kap élelmezési költséget.

8. *Erlangenben* éppen úgy.

9. *Berlinben* a Joachim Collegiumban két tanuló nyer lakást és élelmezést.

10. Majnai *Frankfurtban* a belga akadémiákról jött vagy odamenő tanulóknak úti költséget szoktak adni

4. *Helvétiaiban.*

1. *Baselben* az Erasmianumban négy magyar kap lakást, ebéd-vacsorát, míg a köztársaság egyetemén tanul; de a köztársaság bőkezűségéből olykor hatot is részesítenek azokban. Ha valamely peregrináló odavetődik, szinte az Erasmianumban két hétig szállást kap s az alumnusokkal közös élelmezésben részesül.

2. *Tigurumban* 3 rendes alumnus van, kik közül egy debreczeni szokott lenni, a ki — míg ott tanul —

melyek egyházunkra közvetlenül hatást gyakoroltak.

Ilyen, egyházunk életére közvetlen kihatással lévő esemény volt első sorban az új egyházpoltikai törvények életbeléptetése. Az annyi sok izgalom árán létrejött törvények kétségkívül új helyzetet teremtettek az egyházakra nézve, a melynek következményei csak ezután fognak még mutatkozni; de már benne vagyunk a tapasztalatok folyamában, az első próbaév negyedik hónapját éljük, s ha nem csalódunk, ma mégis nyugodtabb lélekkel szemléljük általában az új viszonyokat, mint az életbelépés kezdetén, vagy épen azt megelőzőleg. E nyugodtságban bizonyára jelentékeny tényezőül szerepel az a körülmény, hogy ma már nem áll egyházunk, különösen az első sorban érdekelt lelkészi kar oly bizonytalanság előtt, oly tanácstalanul, mint az Utasítások kibocsátását megelőzőleg. Aztán azt sem lehet tagadni, hogy a mitől sokan annyira tartottak, az egyházi közreműködés igénybevétele a polgári házasság és polg. anyakönyvek óta sem mutat aggasztó csökkenést, bár az idő még sokkal rövidebb, semhogy e tekintetben határozott és végleges ítéletet mondhatnánk. De már az eddigi tapasztalatok is megegyeznek azokat az előrebocsátott rémhíreket, a melyeket népünk vallásbeli közönyösségéről terjesztettek. A felekezetenkívülség bomlasztó hatásáról pedig még egyetlen egy esetet sem vagyunk képesek a lefolyt három hónap alatt feljegyezni.

Sőt ellenkezőleg, egyházi életünk körében eddig szokatlan mozgalmasságot, szép reményekre jogosító érdeklődést és elevenséget tapasztalunk mindenfelé a legujabb időben. A felekezeti öntudat ébredzik bennünk; kezdjük számbavenni magunkat és erőinket, aztán összemérni ez utóbbikat az elöttünk álló feladatokkal. Ugy érezzük magunkat, mintha erősebbek volnánk azóta, a mióta nem a külső törvény, hanem csupán a belső hit és meggyőződés kötelei tartják össze egyházunk híveinek közönségét. *Egész egyházi életünk mintegy megifjodni látszik, a mióta visszaadott az egyház önmagának.* Eddig ismeretlen érdeklődés mutatkozik a lelkiekben való építés, a vallásos tevékenység terén, habár még csak odáig jutottunk el, hogy a felett tanakodunk: minő utak és irányok követtessenek s minő eszközök használtassanak a munkálkodás ez ujjonnan megnyílt tágas mezején?

A *belmisszió* e tárgyra vonatkozó fontos kérdése foglalkoztatta az elméket, s ennek tisztázására épen e lap hasábjain folyt le a legbehatóbb és kimerítőbb eszmecsere, a mely némely stadiumain egészen magas színvonalra emelkedett. A Szalay József, Fekete Gyula s Szabó Aladár által kifejtett állásponttal szemben Ferenczy Gyula magvas cikkei, Eröss Lajos széleskörű tudományos és hitelvi alapra fektetett megdönthetetlen érvelései, Madarász Imre és Illyés Endre talpraesett megjegyzései a létező egyházi szervezet érintése nélkül s csupán ennek

egy évre 102 Rfrtot káp. Hazatértekori úti költségül 36 frtot adnak.

3. *Beruben* négy rendes alumnus van, kik közül egy debreczeni, a kinek havonként 12 frtot, egész évre 144 Rfrtot adnak; s ezen kívül ruházatra és könyvekre 94 frtot, hazatértekori úti költségül 30 frtot kap.

4. *Genfben* rendszeren két magyar alumnus szokott lenni, kik közül egyik debreczeni, s ennek a genfi egyház a mi pénzünk szerint havonként 15 Rfrtot, egész 180 frtot és két évben egész öltözet ruhát ad. (Későbbi jegyzet: A mi Ormos Andrásunknak, ki most a debreczeni ispotályi templom predikátora, adtak 5 Lajosaranyat, mely per 10 Rhf. és 24 xfer = 52 frt.)

5. *Schafban* kettőt fogadtak be, mikor még oda jártak.

6. *Sancto-Galliban* az Abbatis-Zellensi Cantonban minden átmenőnek 6—7 frtot adtak valamikor útiköltségül.

Ezeket pedig azért írjuk meg ily körülményességgel az úrnak, hogy teljesen informálva legyen és fölterjesztésében hasznát vegye. Signat. ad D. 24. augusti 1762 Debrecini. per Professores. Stephanus Hatvani m. pr.

(Melléklet ama folyamodványhoz, melyet a superintendenciák a magyar tanulóknak külföldi akadémiákra mehetése tárgyában nyújtottak be a királyhoz Nagy Sámuel ref. és Drozdik János ágost. Agensek által.) Dunam. egyházak. lltára St. köteg 8. szám.

II.

Maria Theresia etc.

Reverendi etc. Nomine et pro parte quorundam Juvenum Hungarorum Helveticae Confessionis addictorum tum isthic, cum in Patria sua etiamnum subsistentium, quippe: Stephani Lukács, Joannis Pásztoyay, Michaelis Tarzali, Mathiae Setét, Pauli Fábrián Óri, Stephanus Farkas, Michaelis Tót, Francisci Fodor, Stephani Somodi, Stephani et Samuelis Vecsey, Josephi Kövér, Sámuelis Szentessy, Stephanus Kapti, Michaelis Szappanos, Josephi Tótkabai, Andreae Katona et Samuelis Nagy demissa supplicatione Majestati nostrae in eo facta: quatenus iisdem studiosis a catholicis benignum Indultum, quo mediante semet ad Exteros Oras studiorum causa conferre possint, elargiri dignemur, quandoquidem praefatis studiosis acatholicis se isthic medio Agentis sui legitimum exoratum modo praevio Indultum ea Lege, et conditione clementer impertitae simus, ut se non nisi ad amicas vel foedere Nobis junctas Provincias et in illis habitas Academias Conferant, in iisdem per decursum unius Anni morentur; quod si autem ulterius adhuc studiorum causa ibidem subsistere cuperent, semet praevie apud Regium hoc nostrum Locumtenent. Consilium insinuare et extensionem istius modi emanandi Licentiae exorare teneantur.

Noverint proinde Fidelitates Vestrae suprafactis studiosis acatholicis requisitas salvi Passus Literas

keretében tartják lehetőnek és kívánatosnak a belmisszió körébe eső tevékenységet, visszautasítván minden oly eszközt, vagy eljárást, a mely az istenitisztelet sulypontját a templomból s a lelkész vezető kezéből máshová helyezhetné s így az egyházközség egységét megbonthatná. Ha a jelekből ítélni lehet, ugy látszik, hogy az utóbbi nézet fog nálunk jövőben is érvényesülni; habár az új és idegen utakon járók buzgósága is megérdemli az elismerést.

A belmisszió munkájának tárgyait és módját illetőleg figyelemre méltók Csiky Lajos szakszerű czikkei, különösen azon dolgozata, a mely az egyházkerületi egyházi Értekezlet ez évi gyűlésén került elő s a mely e lapban szintén napvilágot látott. Ebben a teendőknél rendszeres és áttekinthető összefoglalását találjuk, a mely alkalmas arra, hogy annak alapján az ügy tovább fejleszthető legyen. Nézetünk szerint ugyanis, ma nem lehet meghatározását adni a belmisszió terén tennivalóknak, olyat, a mely minden viszonyok között és hosszú időre alkalmazható lenne. Nem pedig azért, mert a lelkészi munkának épen e téren kell és lehet is a létező helyi és műveltségi viszonyokhoz, a társadalmi helyzethez s annak időszerint való alakulásaihoz símulnia. Csak így és akkor lehet ez a munka sikeres! Általános, minden körben és időben érvényesítendő szabályok és eljárások itt is alig vezethetnének valami kedvező eredményre.

Az egyházkerületi egyházi Értekezlet nagy

választmánya, mely e kérdéssel hivatalból foglalkozni fog, bizonyára nem fogja e tekintetet figyelmen kívül hagyni.

B. L.

TANÜGY.

A pécsi püspöki lyceum házi bajai.

A mult évben közölték a lapok, hogy a pécsi püsp. joglyceum tanárai emlékiratot nyújtottak a vallás és közokt. miniszterhez, melyben a lyceum ügyét ismertetés tárgyává tevék. Ezen emlékirat ellen jelent meg mostan egy 52. lapra terjedő kis füzet, mely e címet viseli: „Észrevételek a pécsi püspöki lyceum jogtanárainak emlékiratára. Pécsen 1895.”

A füzet, négy fejezetre osztva tárgyalja a joglyceum kulturpolitikai jelentőségét, élet és fejlődés képességét, vagyoni helyzetét, fenntartását és fejlesztését. Szerző neve nincs közölve, a mi a munka értékét leszállítaná, ha nem sejtjük azt, mikép a nyomtatvány az intézet Kegyurának környezetéből kerülhetett ki.

A pécsi püspök, mint az intézet kegyura s a tanárok közötti konfliktusra, a vallás és közokt. miniszter 1892. évi ismeretes rendelete szolgálhatott okul, melylyel a miniszter a királyi jogakadémiák tanárainak fizetését felelte. Ez után történt, hogy a lyceum tanárai is folyamodtak a püspökhöz, mint kegyurhoz, hogy ők is egyenlő fizetésben részesíttessenek a kir. jogakadémiák tanáiraival. A püspök azonban a joglyceum igazgatója által egy tanári tanácskozmányban adatta tudtul a folyamodóknak, hogy kérelmüket, mivel a jövővelmi források teljesen kimerültek, nem teljesítheti. Midőn erre a tanárok panaszkodtak, (melyben bár burkoltan a püspöki lyceum kath. jellege ellen kezdetek fellépni és államsegélyt óhajtottak magoknak kieszközölni, így szól az „Észrevétel”) a miniszterhez kívánták

modo et forma hactenus in his, relative tamen ad praemissa observari solita concinnatas et instructas extradare. Datum in Archi-Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae. Die 13-a Mensis Semptembris Anno Dni 1759.

III.

Spectabilis Domine, Dne mihi Colendissime!

Vettem az úrnak levelemre vett mindkét rendbeli válaszát igen kedvesen, melyekben irt szíves ajánlását — dolgaimnak oda fenn minden jó móddal leendő kormányzása iránt* — köszönöm, de e mellett én is ígérem magamat arra, hogy illendőleg remunerálni el nem mulatom. A Patronusok megszerzése is akar fizetés, akar mely érdemes ajándékoknak ígérete mellett essék, csak használhassunk magunknak általuk, nem sajnálom.

Nem hallgathatom el mind ex Christiano Zelo, mind a magam circumstantiáira nézve, hogy ne említsem a szegény Szathmár városbeli részünkről való czéhbeli mesterembereknek most a közelebb mult karácson innepe előtt való poenitentialis heten történt fatumokat. Az eleit nem repetálok, mert azt az úr régen tudja, kezén forogván a dolog, hogy még 1777-ben minémű rescriptum ment vala reájok a Misék gyakorlásaért, és hogy ob renitentiam

* E levél Nagy Sámuel ágensnek íratott s azon időből való, midőn a báró, gyermekeinek ref. predikátor által kereszteltetése miatt üldöztetett és felesége klastromba zárattott.

Commissio delegáltatott a vármegyéről ellenök, hogy inquiráljanak in renitentes és poenázza őket. Quicquid idest, az eddig a fennirt időig mind munkában volt, és most ütötte ki magát. Többet 200 gazda embereknél a kemény télnek idején egy nagy boronás magazinba berekesztvén ott hálatták, másnap inquiráltak variis captionibus et artibus, régi Privilegiumokat mesterségesen kezekből kicsalták, eltartották, és kényszerítették új privilegium szerzésére, mely sine praejudicio religionis meg nem eshetnék; a kik nem frequentáltak misét, 20—20 Rhfrtokat rántottak rajtuk; már 4000 Rhfrtokat gyűjtöttek azon mulctából. Némelyeket pedig vasra vertek, kötözve a károlyi tömlöczbe küldötték, ma is raboskodtatják némely részit. Az instántia pracludáltatott tőlök, se írásaik, se követjek által nem penetrálhatnak Bécsbe. Azért mint bizonyosat írom. Többire maradok Sibo 3-a Februarii 1781. Servus obligatissimus. Br. Vesselényi mpr.

Közli: **Földváry László,**
v.-hartyáni ref. lelkész.

* A mit a szathmári ref. vallású mesterembereknek a misékre és processiókra nem járás miatt való üldöztetésekről mond a nemes báró, az csak parányi részlete azoknak a százsoros macerálásoknak, a miket 1777—1781-ig rajtuk véghez vittek. A kit az egész ügy érdekel, találhat 79 darab okmányt, s köztük számos kihallgatási j.-könyvet a dunamell. egyház. levéltárában az Sz. jegyű köteggben 2—80. sz. alatt.

a püspök által felterjeszteni, ez 1894. novemb. 9-én Arcoban kelt levelében tudatta a tanári karral, hogy kérvényüknek felsőbb helyre juttatására vállalkoznia nem lehet. Erre jelent meg a tanároknak fentebb említett Emlékirata, mely ellen a jelen „Észrevétel“ lett szerkesztve és kiadva. Az író erősen hangsúlyozza lépten nyomon, hogy a *pécsi püspöki lyceum egyházi vagyonyból létesített katolikus alapítvány*. A tanárok ellen azon váddal lép fel, hogy emlékiratokban követelőleg (!) léptek fel s a fizetéskérdés szellőztetésénél azon eredményre jut, hogy nem is köteles a püspöki lyceum nekik azon fizetéseket kiszolgáltatni, melyekkel ma a kir. jogakadémiák tanárai bírnak.

A füzet utolsó sorai az elkeseredés hangján szólnak „a rendes tanároknak az intézet Kegyura elleni kiméletlen fellépése miatt, a mely vádló hang, a kérdés békés megoldására nézve, vélekedésünk szerint, nem fog kedvezőleg hatni. „A kommunizmus eszméi terjednek, (ugyan -- kérdezzük -- miféle connexio van a kommunizmus és a pécsi jogtanárok fizetésének rendezése között?) a kath. egyházi vagyonnak és a kath. alapítványoknak secularisatióját hazánkban már *egy püspöki tanintézet* nyilvános rendes tanárai hirdetik, hálából azon egyház iránt, melynek egyik kath. alapítványa eddig nekik kenyeret adott. Tudják meg azonban Szepesy intézetének nyilvános rendes tanárai azt, hogy míg egy csöpp vér fog folyni ereinkben, addig a pécsi püspöki joglyceumot katolikus jellegétől megfosztatni nem engedjük.“ Ily befejezése van az „Észrevételnek.“

Nem szorul bizonyításra, hogy ily szenvedélyes hang nem mozditja elő az ügyet. Hiszen a pécsi püspöki joglyceum kath. jellege csak nincsen veszélyeztetve az által, ha a tanárok méltányos kívánalmi, méltányos kielégítetést nyernének!

A dolog ez idő szerint úgy áll, hogy akár a kath. kegyurak, akár a prot. hitfelekezetek jogakadémiákat csak úgy akarjanak fentartani, ha azoknak tanárait kellően és méltányosan tudják dotálni. A jogakadémiák „kulturpolitikai jelentősége“ hangoztatásának más különben nincs semmi értelme. Különben úgy hisszük, hogy Pecsett a szóban lévő kérdést a jelen patronus már meg nem oldja. Várjon a tanárkar jobbat az új püspöktől.

Aurifaber.

IRODALOM.

Könyvismertetés.*

Isten Országá, templomi és iskolai Beszédnek gyermekek és ifjak istentiszteletére s vallásitanítására. Buxton H. I. Vilmos után átdolgozta Benke István, ev. ref. koll. rendes tanár. III. kötet. Jogositott magyar kiadás. Sepsz-Sz.-György, 1895. Átdolgozó sajátja és kiadása. 8-r. 150 lap.

Ez már a harmadik kötet. A két első kötetet annak idejében ugyancsak részletesen bíraltuk meg. Teljesen rászolgált erre ez a harmadik is. Nem is annyira bírálatot, mint inkább tanulmányt írunk e mindenestre érdekes műről. Engedje meg a tisztelt fordító úr (pardon! átdolgozó), hogy először Buxton úrral foglalkozunk s csak azután méltassuk a jogositott magyar kiadást,

* Ezt a becses tanulmányt, mely az egyszerű könyvismertetés keretét túllépi, ajánljuk mindazok szives figyelmébe, a kik a gyermek-istentiszteletek fontos kérdése iránt érdeklődnek. Szerk.

s hadd előzze meg mindegyiket valami kis elmefuttatás, olyanféle, mint a minő az átdolgozó úr előszava.

Nevelni kell a gyülekezetet, hogy szívvel-lélekkel gyönyörködjen az ige hallgatásában. Ezen nevelésnek egyik ága minden bizonynyal a gyermek-istentisztelet. Ha nem is a mai modern alakban, mi idősebb nemzedék nagyon jól ösmertük azt, mikor a jó öreg Hübnert tanultuk. A korszellem azonban mindig jobbat és újabbat követel. Rendszeresíteni kellett a gyermek-istentiszteletet. És ez jól is van így. A tejnek itálával szoktassuk azok kicsinyeinket, hogy későbbben könnyebben foghassák föl a nehezebben megérthető igazságokat. Az iskolai vallásitanítás magában véve erre csakugyan nem elegendő. Gyermek-istentisztelet egészítse azt ki, hogy teljes eredményre számíthassunk. Különösen nagy szükség van erre korunkban, mikor az iskolai nevelés körében a vallásos irányt mind szűkebb térre szorítja az újabb rendszer. Szívünkben őhajtanók, ha a gyermek-istentisztelet minálunk is meghonosodnék, mert attól, jól és czélszerűen alkalmazva, sok üdvös eredményt várunk. Önkénynt kínálkozni erre nézve a kedvező alkalom a közvizsgák idején. Az azt megelőző vasárnapokon, sőt a közvizsgát követő úrnapon, továbbá konfirmáció alkalmával is lelkészeink a gyülekezet színe előtt tarthatnának ily irányú beszédeket, midőn aztán kiválóan a gyermekek értelmi fejlettségéhez mért alkalmi tanítások kerülnének tárgyalás alá. A felnőtt hallgatókat nem zárunk ki a gyermek-istentiszteletből, sőt oda kellene hatnunk, hogy az ily gyülekezések alkalmával a szülők, rokonok is megjelenjenek. Az ilyenkor tárgyalandó igazságok, erkölcsi tanulságok közvetlenebbül hatnak a kedélyre, nemesítik a szívet s még szorosabba fűzik a szeretet kötelekeit. Magam is tanuskodhatom e felől. Midőn t. i. közvizsga idején ily irányú beszédet tartottam növendékeink előtt, úgy vettem észre, hogy szüleiket ez az innepélyes istentisztelet mélyen meghatotta. Az a gyermekekhez intézett egyszerű beszéd a szülők szívében is mély nyomot hagyott maga után. Lelkünk mélyéből üdvözlünk azért minden olyan kezdeményezést, a mi ezt előmozditja s bizony, ha rajtunk állana: ezt az eljárást nemcsak így ajánlgatnók, de egyenesen köteleznők ennek lelkiösmeretes teljesítésére lelkésztársainkat, mert azt úgy tekintjük, mint a lelkipásztori gond egyik nevezetes ágát. És megvalljuk őszintén, csodáljuk, hogy még ez az egyházak ügyeit szívökön hordozó, intéző férfiaknak nem jutott eszökbe. Hozunk törvényeket, statutumokat halomszámra, de a gyermek-istentisztelet tartásának kötelezettségét, annak szorgalmazását még eddig nem tekintették oly fontos kérdésnek, hogy azt nyilvánosan tárgyalják. Mert valljuk meg, hogy az iskolai évet megnyitó s azt bezáró imádkozások korántsem elegendők. Ha rajtunk állana: még a vasárnap délutánokból is szentelnénk ily magasztos célra nehányat. Jézus, a mi édes Megváltónk, ez a szelid gyermekbarát a kicsiny gyermekek szívében át jutott el az édes anyákhoz. Tanusítsunk szeretetet, gyöngéd figyelmet a gyermekek iránt s megnyerjük azok szüléit. Egy-egy hozzájuk intézett jó beszédben olyan magvakat hinthetünk el, melyek nemcsak az ő szívökben fogamzanak meg, de szüleik szívében is gyökeret vernek. Édes Istenem! az az országos lelkészi értekezlet mily nagyszabású kérdéseket ölel föl; ezt a minutiát nem szoríthatta volna-e a maga keretébe? Irunk, beszélünk sokat és nagyot; jó volna, ha tennék is már *egy keveset*. Az a kevés nagyszerű eredményt létesít. Tegyük kötelezővé a gyermek-istentiszteletet, s hogy az bizonyos tekintetben egyöntetű legyen, határozzuk meg a vasárnapokat,

melyeket e magasztos czéla szentelünk. A gyermekek szíve által törjünk utat a szülők szívéhez! Csakhogy az ám itt a bökkenő, az a nagy akadály, mely előttünk áll, hogy ily irányú beszédek irni bizony nehéz feladat. A theologiai akadémián ezt még nem tanítják, kinn a gyakorlati életben még nem csontosodott szokássá, — egészen új, teljesen járatlan ösvény. S valljuk meg őszintén: nagyon nehéz. A felnőtt egyén felnőtt egyénekhez könnyebben alkalmazhatja beszédét, de nem tud azon színvonalra alászállani, a hol még kicsiny gyermekeink állanak. Ez egy sajátságos művészet, a mit csak kevesen sajátíthatnak el. Egyházi szónoklatunknak olyannak kellene mindenkor lennie, melyben az elefánt is úszhatik, a bárány is átgázolhatja, de ezt megvalósítani vajmi kevés egyházi szónoknak adatott. Ebben találok én annak az okát, hogy a gyermek-istentisztelet még nem gyökeresedett meg nálunk. Sőt az eddigi kísérletek sem felelnek meg az igényeknek, nem, mert teljesen idegenszerűek; nem, mert az idegen példányok után elindult úttörők, bármily buzgók legyenek is máskülönben, a kezdet nehézségeivel megbirkózni nem elég erősek.

Most már térjünk át a kezünkön fekvő kötetre, s bizonyítsuk be azt, a mit állítunk. Átdolgozó úr maga is fölemlíti az előszóban, hogy az ilyen speciális istentiszteleteknél az angolok (hollandok) a beszédek tartását a legkiválóbb szónokokra bízzák. Lánivaló, hogy a műveltség magas fokán álló nemzetek is belátják e feladat nehézségét. S vajjon az, a ki mégis megbirkózott azzal: nyújtott-e olyat, a mi a czélnak teljesen megfelel, Nézzük meg, p. o. Buxtont. Kezünkön levő kötete természetrajzi szövegek után készült. Ezt én nem tarthatom szerencsés kísérletnek. Eszembe jut itt a XVIII-ik századból egy német egyházi írónak ily című kötete: „Predigten aus dem Reiche der Natur“, s milyen predikációkat találunk e kötetben? Tárgyai az eső, a villámlás, a mennydörgés, a zöldségtermelés, faültetés, kenyérdagasztás sat. Lehetlen, hogy az ily egy irányú beszédek szövegerőszakolásra ne kényszerítsék az illető egyházi szónokot; de azonkívül bosszantó egyhangúságot eredményeznek, a mi a hallgatóságra nézve, folyvást egy irányt hallgatván, nagyon is untató lehet, mert azon a széles mezőn nem talál változatosságot. Szentírásunknak egyik csodás ereje épen abban áll, hogy az élet minden körülményéhez, a kedély minden állapotához, a szív minden érzelméhez alkalmazkodik s ezeket fölválva kell tárgyalnunk, ha szellemi élvezetet óhajtunk nyújtani. De ugyan képzeljük el csak, ha minden nap egyféle ételt adnak asztalunkra, bár másképen elkészítve, nem megunjuk-e azt? Így van ez lelki világunkban is. Szép, magasztos a természet országa, de örökösen csak állatokról, fákról még sem beszélhetünk, s ha beszélünk, bizonynyal az egyhangúság színezete ömlik át mindenütt a beszédeken. Szükséges a természeti világból is olykor-olykor a példákat földézni, de 15 beszédben unos-untig azzal hozakodni elé: az már mégis sok a jóból. De nem! csak tizenhárom beszéd foglalkozik természetrajzi tárgyakkal; a 14-ik egy misztikus álom, a 15-ik pedig, talán a legszebb e gyűjteményben, Jézus példájának követésére buzdít, mintha szerző maga is érezte volna, hogy azután a sok állat, fa után valami mással is kell a gyermekeket kárpótolni.

Már most hadd említsem meg, micsoda húzódik keresztül, mint valami vezérfonal, a természetrajzi beszédeken? A gyermekeket, a felnőtt embereket folyvást egyik-másik állathoz hasonlítgatja. Most látjuk az oroszán, majd a tigris, róka, kígyó, sas és ki mondhatja meg, minő állat-embereket. A jelzett állatok jellemét varrja,

ruhazza a gyermekekre. S mikor aztán azokról a szelid galambokról beszél s a galambjellemeű gyermeket dicséri s arra inti, hogy a gyermekek a galambokhoz hasonlítanak: ellentétbe helyezi azokat más állatokkal, eként fakadván ki: gyakran halljuk, hogy valamely gyermekről így szólnak: „*olyan mint egy féknélküli csikó*; olyan mint *egy veszett állat!*“ No már az ilyen contraria juxta se posita nem építhetnek! De meg folyvást egy egész kötetben ilyen állattani hasonlatokkal ábrázolni, jellemezni az értelmes lélekkel felruházott lényeket, szerintem legalább, czélt tévesztett kísérlet. Egyhangú is, mert mindig ugyanazon képekkel találkozunk: „a kígyó rejtkehelyekre csuszik . . . így tesznek a romlott gyermekek.“ Aztán, midőn a zsidókat áspis kígyókhöz hasonlítja (20. l.), azt teszi hozzá: hogy a mi édes Idvezítőnk „*Varázsló* volt, midőn oly csodálatos dolgokat beszélt a háláról és szeretetről, de az emberek az ő füleiket bedugták és nem hallották a *Bűbájosnak* szavait.“ Ilyen merész hasonlatot gyermekek fülehallatára alkalmazni: nem szabad, kivált ha tudjuk a „*varázsló*“ és „*bűbájos*“ szavak igazi fogalmát. Azután jönnek a *farkasok*. A rossz társak mindmegannyi farkasok, a veszekedő gyermekek *farkasok*. A hizelkedő gyermeknek ne higgyetek, mert az ilyen bizonyára *róka*. És így tovább. Vegyük csak nevelési szempontból tárgyalás alá ezt a kérdést. Ugyan nem arra ösztönzi-e egy ilyen beszéd hallgatása a gyermeket, hogy egyik-másik tanuló-társára ilyen állati csúfnevet adjon. Hiszen magától lelkészétől hallotta így. Rendkívüli óvatosságra van szükségünk kivált a kisebbkorú gyermekekkel szemben, mert azok egy elejtett szót vagy gúnynevet hamar a begyökbe szednek s a kire ráakasztják, éveken keresztül hordozza azt. Az az állatokkal való összehasonlítgatás pedig az ilyen csúfnevek termő talaja. Mert a mint hallja lelkésze ajkairól, hogy az ilyen gyermek „*veszett állat*, a másik féknélküli csikó, a harmadik kígyó, róka sat., — kiszemeli tanuló-társai közül azokat, a kikre ezek a képek illenek s jaj annak, a kin aztán ez a bélyeg ott marad. Mert jegyezzük meg, hogy a gyermek hamarabb eltanulja a rosszat, mint a jót. Félre ne értsenek. Nem azt állítom én ezzel, hogy azokat a képeket, hasonlatokat ne használjuk. Isten ments! Csakhogy okkal-móddal. És ha csak lehet, mindig azokat, a melyek jóra ösztönöznek, buzdítanak, mint a hangya, fecske sat. Az elrettentő hasonlatokat csak elvéve, nagy ritkán.

Van e gyűjteményben két beszéd, u. m.: „*a mit a czédrusfa beszél*“, továbbá „*a mit a czédrusgerenda látott*.“ Így olvasva szép, gyönyörű és megható. Dióhéjban a zsidó nemzet történetét s a templomépítést vázolja, de mindegyik oly tömör s annyi előismeretet igényel, hogy még felnőtt hallgatók is ugyancsak megfeszítsék figyelmüket, ha azokban gyönyörködni óhajtanak. Van még egy harmadik beszéd: „*a műhely*.“ Ez egy látomány, egy álom, oly mély képlet, hogy bámulnom kell, miként vehette föl ezt gyűjteményébe a fordító. Misztikus parabola, melyben egy angyal vezeti kézen fogva a gyermeket, s a különböző erényeket s fogyatkozásokat megszemélyesítve ösmeri föl. Szép beszéd, de nagyon is túlhaladja a növendékek értelmi fejlettségét, vagy pedig azt meg nem engedhető rajongásra fokozza, álmokat álmodókká teheti a gyermeket. Ez a beszéd már csakugyan nem a természeti világból lett véve, de a képzelődés magas régióiból hozta szerző, onnan, hová a gyermek nem emelkedhetik, habár a meséket szereti is; nem azért, mert ez oly mély, oly elburkolt, hogy az eredetét nem képes arról lehámozni.

Ha már most azt kérdezné tőlem valaki, hogy

átalában véve, leszámítva az egyes árnyalatokat, mit tartok e beszédek felől? Azt kell mondanom, hogy azok eredetiben remekművek. A 15-ből felénél több egyszerű alkotás. Kevés módosítással nálunk is elmondható s építő hatású is lehet. P. o. „a pálmafa“, „mit beszélnek a kövek“, mindmegannyi gyöngyök, — de a fordítás, vagyis inkább az átdolgozás?! Ez már igazán érdemes a szigorú bírálatra.

Censor.

(Folyt. köv.)

Nyílt levél, az ev. ref. egyházból kivált nazarénus testvérekhez intézi ifj. Szabó János kunágotai ev. reform. lelkész.

Egy 12 lapra terjedő röpírat ez, melyet ifj. Szabó János a hasonló nevű esperes fia írt, adott ki és küldött be hozzánk, egyszerű nyelven, világosan és úgy a tanulatlan ember által is könnyen érthető módon beszélve a nazarénusokhoz, de tulajdonképpen nem csak ezekhez, hanem az általuk körülhálózott reformátusokhoz is. Kellő bevezetés után a családi körben való magunk-viselete módjáról, a helyes biblia magyarázás fontosságáról, a lelkészi hivatal Isten által való rendeltetéséről, munkaköréről, az újjászületésről, általános bűnösségünkről stb. beszél a füzetben tiszteletes címére nagyon érdemes ifju szerző, ki ezen röpírat szerkesztése és kiadása által gyülekezete igazi lelképásztornak mutatta be magát. Azt hisszük, hogy a röpíratot nem szánta szerzője szélesebb elterjedésre, s főként csak a kunágotai értesülésünk szerint, mintegy 200 nazarénus számára írta azt. Onnan is gondoljuk ezt, mert a füzetkének ára nincs jelölve. De meg vagyunk arról is győződve, hogy a ki érdeklődik ezen röpírat iránt s szeretné azt magának megszerezni: szerzőjénél érte nem hiába fog kopogtatni.

Ifju Szabó János ezen első nyilvánosságra jutott munkája igen jól sikerült, s ezzel ő elkötelezte magát a folytatásra is. Szeretettel, rokonszenvvel üdvözljük őt, s reméljük, hogy ezentul gyakran fogunk nevével például ezen lapban is találkozni.

Csiky Lajos.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

4. A beregszász-vég-ardói ev. ref. egyházból.

A Debreczeni Protestáns Lap szerkesztőségéhez Debreczenben.

1895. év szeptember havában tartott egyházkerületi közgyűlés 404. számú határozata értelmében van szerencsém a beregszász-vég-ardói ev. ref. egyházra vonatkozó adatokat az alábbiakban betérjeszteni.

A b.-v.-ardói ev. ref. egyház fekszik a beregi ev. ref. egyházmegyében, Beregszásztól északi irányban a Vérke partján, a Munkács felé vezető állami út mellett, más, és pedig római és görög kath. vallást követő lakosokkal egyvelges községben.

Az evangélium szerint reformáltak száma 1896. év január elsőjén volt összesen 287 lélek.

Itt a protestánsok már 1645-ben anyaggyülekezetet képeztek. A templom, a melyet mai napig is használnak, építési stíljából ítélve, a 14. vagy 15-ik századból való. A templomban levő czinkannáján 1658. évszám van.

Két harangja közül a kisebbiknek fa koronáján

az 1692-ik évszám olvasható. A nagyobb harangot az egyház 1802-ben öntette.

Anyakönyve az 1763. évvel kezdődik. Ezen időtől ez egyházból lelkészek voltak:

Forgolányi Sámuel 1767-ig, ettől Harsányi Mihály 1776-ig, ettől Bakos Imre 1780-ig, ettől Vásárhelyi Sámuel 1791-ig, ettől Váradi István 1793-ig, 1793. évtől Varró György 1797-ig, ettől Lengi Miklós 1800-ig, ettől Kurmai Balog István 1807-ig, ettől Szucsányi László 1813-ig, ettől Varga Tamás 1816-ig, ettől Gönczi Sámuel 1828-ig, ettől Kőrösi András 1832-ig, ettől Marton János 1835-ig, ettől Deli Károly 1841-ig, ettől Szigeti János 1846-ig, ettől Vadász Gábor 1849-ig, ettől Csobai József 1854-ig, ettől Szarka Károly 1860-ig, ettől Péter Károly, ugyanaz, a ki később nevét Peterdire változtatva, a beregi ev. ref. egyházmegye népszerű esperesévé lett, 1862-ig, ettől Kanizsai Pál 1873-ig, ettől Pataky Imre mind e mai napig.

Ezen egyházból — a legújabbban, 1868-ban megállapított lelkészi díjlevél szerint — a lelkésznek a következő fizetése van: 25 köből rostált búza, mint fix fizetés; 10 öl tűzifa; 32 osztályozott hold szántóföld és ezen felül, mivel ezen egyházból felekezeti tanító nincs, 16 osztályozott hold szántóföld az előbbivel egy tagban kihasítva; végül legelőilletőség a réten, az úgynevezett Szernyemocsár területén.

Ezen egyház ez idő szerint minden úri renden levő híveket és patronusokat nélkülözve, pusztán csak napszámos és földművelő emberekből áll. Mióta 15—20 hordó bor termésétől a filoxera által megfosztott, azóta elszegényedve folyton szükségletet lát és anyagi eszközök hiányában alig tarthatja fenn magát.

Ezen egyháznak temetőjében van eltemetve Beregszászi Nagy Pál, a sárospataki főiskolának egykor teológiát tanító professora. Halála az egyház II. kötetű anyakönyvében, az 1828. évben eképen van bejegyezve:

„Május 20-ik napján Tisztelendő Tudós Beregszászi Nagy Pál, a Jénai s több tudós társaságok nagyérdemű tagja, a Sárospataki anyaoskolának hajdan Theológiát tanító Professora, megholt életének 78-ik esz. születésben, temetett maga meghagyása szerint énekszóval.“

Az itt leírt adatok feltalálhatók: „Beregvármegye monographiája“, írta Lehóczki Tivadar, III. kötet 23. lap.

A b.-v.-ardói ev. ref. egyház anyakönyveiben.

A tiszántúli egyházkerületi közgyűlés által 1868. év október hó első és több napjain tartott gyűlésben 175. sz. alatti végzéssel megerősített lelkészi díjlevélben.

B.-V.-Ardón, 1896. év jan. 1.

Pataky Imre,
lelkész.

5. A saápi ev. reform. egyház monographiájához.

Saáp fekszik Biharmegyében, B.-Ujfalu, Torda, Dancsháza és Földes községek szomszédságában. Tartozik az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegyéhez.

Saáp község kuriális nemesi szabadalommal élő hely, még Zsigmond királytól kapta a nemesi szabadságot; Mátyás király kedvezőleg viseltetik a saápi lakosok iránt; Bethlen Gábor fejedelem 1624-ben a saápiak nemesi igaziról kedvező sikerrel tétet vizsgálatot; 1667 május 31. a saápi követek Drinápolyban arany porral hintett oltalomlevelet nyernek; 1693. I. Leopold pergamenten kelt adomány levelében a saápi lakosokat fírl-fira nemeseknek ismeri és nevezi, telkeiket nemes kuriáknak állítja; ezen leopoldi adomány 1694-ben Szabolcsmegye közgyűlésen kihirdettetett; II. Rákóczi Ferencz N.-Kállóban 1703. jul. 30-án kelt levelében

megparancsolja, hogy mivel a saápiak az ország javáért az ő partjára állottak, ezért a saápiak személyét, házat, jószágát, templomát, parókiáját, iskoláját senki bántani ne merje stb. stb.

Ma Saáp községe alig néhány lélek kivételével ev. ref. vallású. Az egyház keletkezési idejéről vajmi keveset tudunk. Annyi bizonyos, hogy 1682-ben a 14-ik század végén és 15-ik elején szent Péter tiszteletére épített templom helyén már református templom áll s tiszteletes tudós balyomi Győri János a kicsinyke egyház prédikátora.

1757-ben Topa György egy darab szőlőt hagyományozott a prédikátorok használatára; 1786-ban egy két mázsás harangot öntet a szent ekklezsia; 1790-ben nádudvari lakos Kis Mihály 2 köblös földet adományoz az egyháznak: ennyi az, a mi a múlt századokból az utókor számára emlékezetül megmaradt.

A jelen szizadról már élénken beszélnek a jegyzőkönyvek. Az alig 6—700 lélekből álló gyülekezet 1802-ben új hajlékot emel az Urnak, szépet és nagyot, melyről egész lelkesedéssel ír az akkori predikátor; elmondja, hogy hadnagy nemes Gyöngyösi János és kurátor Jenei István „nem ismerve lehetetlenséget, éjjel és nappal (a vekturázásban nem volt sem tűz, sem víz elöttök) fáradhatatlanul bámulatos rövid időn felépítik a templomot.“ 1810-ben az új templomhoz a fatorony helyett erős kötornyot építenek, a mely még ma is szilárdul áll. 1818-ban leányiskolát épít; 1840-ben harangot öntet, toronyórát készít, 1845-ben parókiát, 1855-ben fiiskolát épít a vallásos buzgóság. 1872-ben nagy csapás érte a kisded egyházat, midőn a villám megrongálja a toronytetőt, mely 3900 frt áldozatot követelt a hívektől. 1885-ben 1833 frtnyi áldozattal harangot öntet s legujabban 1892-ben 13,500 frt költséggel csinos templomot épített az egyház, mindezt önerején nagymérvű terhek áldozatok árán.

Az egyház lelkészei voltak: Kenesei Péter (1773—1775), Molnár Bénéiamin (1775—1779), Sutha János (1779—1781), Fodor Pál (1781—1783), Szentiványi Sámuel (1783—1786), Végh János (1786—1788), Cshepely Ferencz (1788—1791), Kabai András (1791—1803), Kalmár István (1803—1805), Halász István (1805—1823), Zágoni Albu Gedeon (1824—1842), Demeter József 1842-ben ideiglenesen, Zelizi Károly (1843—1851), Varga Pál 1852-ben ideiglenesen, Kántor István (1852—1894). Jelenlegi lelkész Mészáros Lajos 1894-től.

Az egyház két iskolát tart fenn két tanítóval. Jelenleg tanítói: Bujdosó József és Csáki János. A növendékek száma ez iskolai évben 128. Gondnok: Katona Antal. Az egyházban rendes anyakönyv vezetetik 1760 óta; családkönyv az újabb időkben.

A lelkek száma 1164, jellemzi őket a szorgalom s takarékoság. Az egyház úrasztali készletei a következők:

1. Ezüst, belől aranyozott pohár „Katona Sándorné Hodossy Erzsébet 1880“ felíráttal.
2. Ezüst tányér „Ónody József ajándéka 1873“ felíráttal.
3. Czintányér „Körtvélyesi József gondnokságában vétetett az 1851-ik évben szept. 28. napján“ felíráttal.
4. Czinkanna 1½ liter úrtartalommal „a saápi ekklezsia számára való 1725“ felíráttal.
5. Czinkanna 3 liter úrtartalommal „N. Topa György úr a saápi ekklezsia számára Anno 1746“ felíráttal.
6. Réz kanna 12 liter úrtartalommal „Szabó Györgyné Geszti Juliánna készítette a saápi egyház számára az 1858-ik évben.“
7. Kendők: a) Arany virágokkal kivarrott fehér patyolat, melynek közepén ezen körírás olvasható: „N.

Erdődi Ferencz úr és Szücs Erzsébet asszony ajándékozták a saápi reformata szt. ekklezsianak Anno 1741.“

b) Zöld selyem kendő, melyen ezen körirat van: „N. Kis Mihály saápi és nádudvari compos. vette a saápi szt. ekklezsianak Anno 1784.“ c) Arany virágokkal kivarrott fehér patyolat. d) Sötétlila virágos selyem kendő „Ns. Geszty Mihályné, Ns. Bodó Rebeka 1816“ köríráttal. e) Aranynyal elegyített fehér virágokkal kivarrott szélű fehér patyolat, közepén ezen köríráttal: „Nemes Kondorosi Katona Péterné Sólyom Sára asszony ajándékozta a saápi ekklezsia számára 1808.“ f) Kék virágokkal átszótt fehér selyem kendő „Szabó Gáborné Nagy Judit ajándékozta 1872.“ íráttal. g) Piros bársony terítő arany rojttal.

8. Czinkancsó és lavor kereszteléshez.

Épületek s anyagi viszonyok:

A templom új, egészen jó karban, lelkési lak s iskolák csak türhető állapotban jó karban levő melléképületekkel. A toronyban 2 harang van, egyik 616½ kgr. sulyu, a másik körülbelől 160 kgr. készült Isten dicsőségére a saápi ev. ref. egyház tagjai közadakozásából“ köríráttal 1885. évben.

Az egyháznak van 52 h. 119 □ öl szántóföldje, melynek nagyobb része belhivatalnoki illetmény. Adókulcs ma: minden 24 évet betöltött önálló egyháztag fizet 2 frtot s ezenkívül állami adójának 20%-át.

Alapítványi jelleggel bíró vagyon: 1. Szabó Gábor-féle 300 frtos alap a templom jó karban tartására. 2. Topa József-féle 50 frtos szegény-árva alap, mely az 1895. évben megindított gyűjtés által 90 frt 30 krra növekedett.

Ezekben van szerencsém lehető tömör vonásokban feltüntetni egyházunknak multját s jelen állapotát. Kérem a Nagyt. s Tek. Szerkesztőséget, méltóztassék ennek becses lapjában helyet engedni.

Tiszteletem nyilvánítása mellett

Saáp, 1896. jan. 2.

Mészáros Lajos,
ev. reform. lelkész.

6. Az anti ev. ref. egyházból.

Ant község, mikor történt megalakulásáról sem a községi, sem az egyházi levéltárban nem találhatók biztos adatok; a nép ajkán firól-fira fentmaradt elbeszélés szerint valószínűleg az 1680—90. év táján a Thököli, vagy hihetőbb, hogy 1703-tól 1711-ig az utolsó Rákóczi forradalom idejében a vidék és ország különböző részeiből ellenségeik elől menekülő u. n.: „kurucz“-ok települtek le a Fekete-Körös jobb partján, ott a hol a mai Arad és Békés megyék határai Biharmegye határával összetalálkoznak.

Itt kezdetben föld-alatti kunyhókban laktak s a talaj és vidék viszonyaihoz képest vadászatból és halászatból éltek, mely foglalkozáshoz ma is kiváló előszere-ttel viseltetnek. Első letelepülésök helyének neve ma is Kis-Ant, a hol ásások alkalmával még a mai időben is találtak mélyen a föld alatt patka-fenekék és embercsontok. Itt azonban ezen a kis Anton nem sokáig lakhattak, hanem foglalkozásaik közben a mai Ant község helyén találtak egy kőfalat, illetőleg egy épületromot s előbbi településök helyét, az ugynevezett Kis Antot elhagyva, ideköltöztek s az itt talált épületromot kiépítették az 1760. év táján templomnak, a melyre későbbben egy fa-tornyot is állítottak; ez időre viheto vissza az egyház-község megalakulásának ideje.

Ezen kiépített rom volt templomuk az 1862. évig, a mikor is az, az egyházi és polgári hatóságok rendeletéből lebontatott részint azért, hogy rozzant volta miatt az istenitisztelet tartása benne veszélyessé vált,

részint azért, mivel a már akkor megalakult folyamatszabályozásnak utjában állt. Ezen régi torony és templom helyén folyik ma a Fekete-Körös s ma a régi torony és templom helyét egy tégladarab sem jelzi.

Anyae gyházzá az 1768. évben alakult, mely időtől kezdve anyakönyvei is vezetettek. Az 1760. év táján lehetett valamelyik közelebb eső anyae gyháznak leányegyháza, erről tanuskodik az, hogy már 1765-ben báró Vesselényi Katalin a mai nap is meglevő úrasztali kendővel ajándékozta meg, mely adományozás az egyház legelső anyakönyvében van megörökítve. Voltak kezdetől fogva presbtereik, sőt a mult századból egyes presbyteri ülésekről szóló jegyzőkönyvi végzések is találhatók.

Hogy kezdetben az egyházközség megalakulása után milyen volt a népesség száma? nem tudatik; de már 1813. évtől hiteles feljegyzések találhatók. Ekkor volt a lelkek száma 659, szülöttek 48, elhaltaké 14, házasságra lépők 10; az ágyszám volt 120. A lelkek száma azonban egész 1831-ig folyvást apadt, ettől kezdve azonban mindig szaporodott, úgy hogy az 1890. népszámlálás szerint az evangélium szerint reformált lelkek száma 1079. Az egyháznak egyházi felsőbb kormányzását illetőleg feljegyzésre méltó, hogy a mostani nagyszalontai egyházmegyének azon része, melyben Ant is fekszik, régebben a bihari és érmelléki egyházmegyékbe volt beolvasztva. Az 1822. évről van feljegyezve az egyház jegyzőkönyvében, hogy Boros-Jenői Tisza László cs. kir. kamarás, mint superintendentialis deputatus, felhívja Gesztről az egyházakat, hogy az ujonnan alakult nagyszalontai egyházmegyének esperesévé zsadanyi lelkész Bor István, az egyházmegye gondnokává pedig ő választván meg: a többi egyházmegyei tisztviselőkre is küldjék be az egyházak szavazataikat. Ez időtől fogva az anti ref. egyházközség a n.-szalontai egyházmegye fenhatósága alá tartozik.

Rendes politikai községgé az 1774. évben alakult, a mely időtől kezdve rendes jegyzői vannak; ezt megelőzőleg valamelyik nagyobb községhez lehetett beosztva, valószínűleg Köte-Gyánhoz, mivel egy földesuruk volt. Erre nézve azonban semmi biztos adat nem létezik.

Az 1721. évben, a mint azt a község levéltárában levő okmány igazolja, — hogy a letelepültek bátorságban élhessenek: földesuruknak behívták Erdélyből Rhédei Lászlót, mint nagybefolyású s érettük sokat tehető protestáns főurat; benne reméltek oly pártfogót találhatni, kinek pártfogása alatt a község virágzásra juthat. A Rhédei család volt a község földesura 1848-ig. 1848-ban a család eladta birtokát, azért ettől fogva a földesurak sűrűn változtak. A tagosítás alkalmával 1856-ban birtokosok voltak Stockinger, a Govrik és Radák család, ezek ajánlották fel azon két sessió földet, a mely most az egyházközség, egyházi hivatalnokok és a községi jegyző használatában van, mely adományozott földek után még ma is az illető hivatalnokok fizetik az államadót.

Lelkésze volt Ant községnek mióta anyae gyházzá alakult: 14. Tanítója; 25. Jegyzője pedig: 21.

Lelkészei voltak a következők: Lévay Mogyorós Sámuel az 1768. évben, Mocsai István 1769-től 1771-ig, Szent Góti József 1771—1775., Török Ferencz 1775—1782., Dézsi Ferencz 1782—1785., Barta István 1785—1789., Szendrei Mihály 1789—1793., Dandé Mihály 1793—1799., Zalányi Ferencz 1799—1813., Német János 1813—1856. haláláig, Gál Ferencz 1866—1873., Kálmán Elek 1873—1880., Gerőcz Lajos 1880—1881. szept. 20-ig., Bagdi János 1881 decz. 6-tól a mai napig.

Tanítói voltak a következők: Balaskó Mihály 1768-tól 1777-ig., Simon Mihály 1777—1783., Herczeg

Imre 1783—1785., Miliczei János 1785—1787., Szilágyi József 1787—1790., Balogh József 1790—1791., Zemplényi Gábor 1791—1792., Nagy Sándor 1792—1794., Kócsi Lajos 1794—1798., Szenté János 1798—1800., Jánoki Dániel 1800—1801., Kócsi Lajos 1801—1805., Parais György 1805—1807., Hamra István 1807—1813., Parais György 1813—1815., Ács János 1815—1817., Zágonyi István 1717—1818., Balassa Bálint 1818—1822., Somjai István 1822—1823., Hatvani Ferencz 1823—1825., Kis István 1825—1828., Kovács István 1828—1848., Máta József 1848—1854., Kovács János 1854—1882 okt. 20. haláláig, Horváth József 1882 okt. 20. tól mai napig.

Jegyzői voltak a következők: Erdei János 1764-től 1784-ig, Lénárt István 1784—1788., Herczeg Imre 1788—1795., Sipos Mihály 1795—1800., Sütő János 1800—1803., Lénárt István 1803—1805., Sütő János 1805—1806., Kocsis Lajos 1806—1817., Szathmári Miklós 1817—1828., Szathmári Ferencz 1828—1830 Horváth Sándor 1830—1834., Nagy Péter 1834—1838., Ilosvai Nagy István 1838—1840., Búra Sándor 1840—1848., Szántai János 1848—1852., Nagy József 1852—1856., Tóth Sándor 1856—1859., Kis Károly 1859—1862., Mille József 1862—1871., Szivák Imre 1871—1876., Kulcsár Imre 1876-tól a mai napig.

Ant, 1896. január 2. *Bagdi János*, ev. ref. lelkész.

7. A mátyusi ev. ref. leányegyház monografiája.

Az 1101/1595. sz. a. kelt IX. esperesi körlevél első szakasza az egyházkerület szept. havában tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 404. sz. határozatát közli, mely szerint az egyházi monografiák megírása és megíratása a millennium alkalmából a presbiterium kötelességévé tétetik. Az egyháztanács kötelességének eleget téve, a megszereshető adatok összegyűjtése mellett, a következőkben állapítja meg a mátyusi ev. ref. leányegyház monografiáját.

A mátyusi egyház alapításának idejét meghatározni biztosan nem lehet. Temploma, mely fából épült, még e csehek itt létét hirdeti. Környéke a régi szokás szerint temető volt. A templom butorzatán olvasható felírásokból ítélve, már az 1732-ik esztendőben a mostani butorzat meg volt, így akkor már rendes istenítisztelet tartatott. A kathedra első részén ez olvasható: EZ AZ P. SZÉK ÉPITTETETT AZ ISTEN DITSÓSÉGERE AZ MÁTYUSI ERDŐ JÖVEDELMÉBÜL 1732 SIDÓK XIII. HIS DEUS DELEC. Az ur asztala is 1732-ben készült, bizonyítja a rá festett magát tépő pelikán felett levő írás: AN: OD: I. 1732. A katedra felett levő korona 1732-ben készült, azonban az 1862. évben, midőn az egész templomot 1 öl távolsággal az utcáról belebb tolták s egyszersmind renoválták, levéttetett függő helyéből és elpusztult. Világos és határozott adatok az 1794. évtől vannak rendelkezés alatt. Addigi életéről az egyháznak csak annyit tudni, hogy Tisza-Kerecseny filiája volt, onnan jártak át a predikátorok az istenítisztelet végzésére s az iskolás gyermekek tanítására olykor-olykor. Azon királyi engedelem folytán azonban, hogy minden helység, melynek anyagi helyzete engedi, tarthat egyházi személyt, a mátyusi egyháztagok is, a beregi egyházmegye belenyugvásával, a tákosi tanítót Varga Mihályt hívták meg lévitául 1794. évben, ki kilencz évig szolgálta Mátyust.

Időközileg Tek. Lónyai János úr kegyességéből paróchialis telekhez, mely a mai tényleg, jutván (elhatározták, miszerint rendes lelkészt tartanak, ki a tanítást is elvállalja. Eme határozathoz hozzájárulva az egyházmegye, az 1802. évben midőn a paróchialis lakás fel-

épült t. t. Nagy János választott lelkészszé. Ettől fogva 1870-ig a mátyusi egyház ordinarius predikátorok vezetése alatt állott, kiknek neve és szolgálati ideje a következőkből látható.

Nagy Sándor 1802—1803. Galgóczi László 1803—1805. Heczel József 1805—1807. Ajtay Sámuel 1807—1808. Váradi István 1808—1814. Szük István 1814—1821. Boros János 1821—1823. Hamar Mihály 1823—1824. Kőrösi András 1824—1828. Kuróvszky József 1828—1824. Széles Ferencz 1833—1837. Zágonyi Karoly 1837—1838. Péter Gábor 1838—1841. Váradi József 1841—1844. Szini Dániel 1844—1847. Szini János 1847—1856. Ritoók Dániel 1856—1870-ig.

Díjlevél, melynek értelmében fizetni tartozott az egyház. ez volt:

1. Minden járó jószágú ember tartozik fizetni 2 véka rostált búzát és három v. gabonát, összesen 5 vékát. Ezen kívül 1 vontató boglya szénát és 23 kr. garaspénzt.

2. A járó jószág nélküli ember 1½ v. búzát, 1½ v. gabonát, egy vontató boglya szénát és 23 kr. garaspénzt tartozott fizetni.

3. A paróchialis kertet megszántani 2-szer megkapálni s ezenkívül kendert is vetni tartoznak.

4. Van egy kaszáló a falu alatt, mintegy 4 boglyát termő, ezt lekaszálni, felgyűjteni és betakarítani tartoznak.

5. Keresztelésért 4 garast fizetnek.

6. Házások esketéseért egy rhénes forintot.

7. Tüzi fát adnak, a mennyit elégethet a pap.

8. Az oly özvegy asszonyok, kik más háta megett laknak, három sing tisztességes vásznat tartoznak adni.

9. Halott temetésért az énekszöztől 4 garast. A prédikációs halottért, ha minden atyafitól személyes szóval való elbucsztatást kívánnak, 4 nuszast, ha pedig versekkel kívánják, 2 német forintot, az éneklésért ugyanakkor külön 8 garast. A prédikációs búcsúztató nélkül valótól 3 máriás, az éneklésért 8 garas.

Igy volt ez az 1864. évig. Ekkor azonban Ritoók Dániel predikátorsága idejében a tagosításkor meglett változtatva a kártha. Az 1870. évben a mátyusi hívek azt kérték a m. egyházmegyei közgyűléstől, hogy, mivel a predikátor a gyermekek oktatásával éppen nem foglalkozott: predikátor helyett tanítót rendeljen a mátyusi egyházba, a ki a templomi szolgálatokat is végezné. A szakramentumok kiszolgáltatása pedig az anyakönyvek vezetésével együtt a kerecsenyi lelkipásztorra bizassék. Az egyházmegye eleget téve a kívánságnak, Mátyus 1870-ben affiliáltatott Kerecsenyhez. A berendelt exmissus tanítók sorrendje a következő.

Toth Miklós 1870—1875-ig. Ennek idejében épült a mostani tanítói lak s iskola 1200 forint költséggel, mely egyesek nemeslelkű adományából s egy közös erdő részének eladásából állítottatott elő. Stiglicz Karoly 1874—1879. Balajthi István 1879—1880. Thüri Nagy János 1880—1889. Ez évben fáradságnak és alkalmat

lannak tapasztalván a mátyusi leányegyház a sakramentumok kiszolgáltatása végett a kerecsenyi lelkipásztor felkeresni; kérelmezte az egyházmegyétől, hogy egyházukba káplántanítói minőségben oly segédlelkész rendeltessék, ki az iskolát tanterv szerint sikeresen vezetni s a gyülekezeti éneklést is vezetni képes. Az egyházmegye ez óhajtatást teljesítvén, kirendelte Mátyusba Szabó Károly segédlelkészt káplántanítói minőségben, ki az előtt Kerecsenyben szolgált, honnan az anyakönyveket, melyek 1766-tól vezettetnek, visszahozatván, 1889-től ismét önálló egyházat képezett az ekkézsia positive, habár nominative ma is affilialis.

Szabó Károly s.-lelkész tanító 1889—1892-ig, Ethey Ferencz s.-lelkész tanító 1892—1895. ápril 1-ig, Koncz János 1895. ápril 1-től 1896. július 4-ig. Látván azt az egyház, miszerint a káplántanítói minőségben működő egyházi tisztviselők nem állandók s az egyház és a tanügy kárára folyton változásnak vannak előtte: ismételtén kérte az egyházmegyétől lévita tanítónak berendelését, mely kerésre 1895. szeptember elsején Háda József jelenlegi tanító Szalókaról berendeltetett, vissza szállván ismét a kerecsenyi lelkipásztorra a sakramentumok kiszolgáltatásának kötelezettsége és joga. Az 1864-ben megváltoztatott díjlevél a következő fizetést biztosítja a behivatalnoknak:

10 köböl búza, 10 köböl gabona, 22 szekér széna, 12 öl fa, 15 hold föld egy tagban, 4 hold más darabban, melynek munkáját a házi kerttel és egy külön álló 1 holdnyi területtel tartoznak megtenni. Tandíj 40 kr. ½ v. szemes tengeri s egy csirke. Végre minden házaspártól 23 kr. garaspénz. Stólára az egyházkerület által lett megállapítva. Ezen fizetés a népre vettetik ki, melynek kulcsa ez: 10 hold földnél többet bírók 2 v. búzát, 2 v. gabonát, 1 szekér szénát, 2 sukk fát tartoznak hozni. 5 holdnál többet, de 10 holdat nem bírók, 1½ v. búzát, 1½ v. gabonát, 1 szekér szénát, 2 sukk fát fizetnek. Az 5 holdnál kevesebb területtel rendelkezők 1 v. búzát, 1 v. gabonát, ½ szekér szénát, 1 sukk fát; végre a földnélküli zsellérek ½ v. búzát, ½ v. gabonát kötelesek fizetni. A feleslegből az egyház közszükségei fedeztetnek. A fennmaradt összeg pedig az 1894-ik évben létesült magtárban az egyház javára tőkésítettik.

Ingatlan birtoka az egyháznak, mely részére jövedelmet hajt, 1 hold föld. Tőkepenze, mely egyeseknél van, 186 frt, egyházi magtárjában 18 köböl buza s gabona van.

Adóssága nincs. Igaz ugyan az emberemlékezetet felül haladó templom helyett és fa harangállvány helyett, melyben egy 1862-ben Geöczben készült harang hívja imára a hívőket, már rövidesen újat kell építeni s a tanítói lakást, iskolát is zsindeleztetni kell, még sem esik kétségbe senki, mert habár 59 család vállaira nehezedik is mindama teher, mindazáltal „A szegénynek drága kincs a hit. Túrni és remélni megtanít. Neki míg a sír rá nem lehel. Mindig hinni és remélni kell.“

Népszéki mozgalom az utolsó öt év alatt:

É v	Lélekszám			Született			Megtelt			Szaporulat			Házasság köttetett	Ismétlő iskola			Mindennapi tanköteles			Konfirmált			
	fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen		fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen	
1891.	146	143	289	6	4	10	2	1	3	4	3	7	2	pár	8	6	14	26	23	49	3	7	10
1892.	153	150	303	9	9	18	7	6	13	2	3	5	3	"	6	12	18	31	28	59	4	3	7
1893.	153	152	305	9	8	17	9	6	15	—	2	2	5	"	7	5	12	27	25	52	4	4	8
1894.	156	156	312	12	11	23	7	9	16	4	3	7	3	"	10	7	17	30	26	56	4	3	7
1895.	160	159	319	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	9	22	34	31	65	—	—	—

Mátyus, 1895. december 25.

Háda József, ev. ref. előkönyörgő tanító.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Párbajozás a tanulók között.** A párbajozás, ez a társadalmi fekély, a mely egy letűnt barbár világ átkos öröksége, a melyet a megsértett jog, igazság és becsület oltalmára való eszköznek csufolnak, a debreczeni tanuló ifjuság körében ismét nagy divatba kezd jöni. A helybeli kir. ügyészség valóban elismerésre méltó szívességet tanúsított ugy a főiskola, mint ennek oltalma és vezetése alá helyezett ifjuság és a szülők s családok irányában, midőn e baj továbbterjedésének akadályozására az értesítés által kellő alkalmat szolgáltatott. Reméljük, sőt elvárjuk az akad. tanács bölcsességétől, hogy a párbaj vétségére nézve alkotott fegyelmi rendszabály szigorú alkalmazása által gátat fog vetni ennek a betegségnek, a mely az ifjuság erkölcsait megrontja, figyelmét a komoly munkától elvonja és káros izgatottságban tartja, testi épségét és életét oktalanul veszélyezteti, a szülőknek pedig megmérhetetlen aggodalmakat okoz. A főtiszt. egyházkerület, mint legfőbb felügyeleti és kormányzó hatóság, sohasem állott magasabban vallás-erkölcsi feladatának tudatában, mint a midőn kimondotta, hogy a párbajozó tanulókat az iskola kötelékéből kilépetteknek tekinti. E ténye által e magas egyházi testület mintegy azon szükség érzetének adott kifejezést, hogy e társadalmi baj ellen nemcsak az államnak, hanem minden humanus társadalmi körnek küzdenie kell s e küzdelmet fel kell venni már az ifjuság nevelésénél, az iskola falain belül. Csak ezen az uton lehet azt egykor kiirtani, a mint az szerencsésebb társadalmaknak már sikerül tis. Mi nem párbajhősöket, hanem becsületes munkára termett férfiakat akarunk nevelni iskoláinkban. A párbaj nemcsak a legbrutálisabb megsértése a jognak, igazságnak és humanus műveltségnek, hanem egyenes ellentétben is áll a valódi magyar ember jellemével. Nem is valami itthon termett, hanem a hanyatló nyugati világból annak idejében importált intézmény. A magyar embernek nem a nyelvében, meg a vivó kard pengéjén függ a becsülete, a melyet minden krakéler lepiszkolhat és megkarcolhat, hanem öntudatában, erkölcsi méltósága érzetében, a mely tiszteletet parancsol maga iránt, a nélkül, hogy kardra vagy pisztolyra szorulna, de viszont tisztelettel adózik mindenkinek, a nélkül, hogy párbajjal kellene őt arra kényszeríteni. Ez az igazi magyar lovagiasság, a melynek példányképpül kell állania a magyar ifjúság előtt is. Azok az újmódi lovagocskák nagyon szánalmas epigonjai még annak a nyugoti lovagságnak is, a melytől egyenes ágon leszármaznak; mert azok meg tudtak halni, ha kellett, a vallásért és a hazáért (pedig gyakran kellett), ezek a mostaniak pedig a hazáért nem meghalni, de még tanulni, dolgozni sem tudnak. Ne kapkodjon tehát a mi ifjuságunk az efféle példák után, mert nincsen abban semmi szép, semmi férfias. A tanárikar pedig bizonyára nem fog sem a bünpartoló rabulizmus, sem az anyámasszonyos szentimentalizmus tanácsaira hallgatni, hanem eljár úgy, a mint az ifjuság, a szülők, az iskola és humanizmus érdekei követelik.

— **Ifjúsági monstre-hangverseny a kiállításon.** Az összes középiskolai énekkarok Budapesten más tanintézetek közreműködésével Harrach József tanár vezetése alatt a kiállításon pünköszt napján és az országos tornaversenyek alkalmával több mint ezer énekes közreműködésével óriás hangversenyt fognak rendezni az ünnepélyek csarnokában. A hangverseny programját és részleteit Klamarik János min. tanácsos elnöklelte már egybe állították. A program nevezetesebb pontjait

magyar historikus énekek fogják tenni, ezekközt Tinódy 16. század elejéről való hazafias dala: *Ti szegény magyarok, és a híres „Emlékezzünk régiekről“* című ének. A hangverseny fénypontja a Rákóczy-induló lesz, melyet ily nagy ének- és zenekari előadásban még sohasem mutattak be.

— **Halálozás.** F. hó 4-én hunyt el munkácsi *Joó Gábor*, Szatmár város érdemes főjegyzője, 65 éves korában. A megboldogult, a ki 46 éven át példányszerű hivatalnok volt városának és szerető tagja családjának, egyuttal ref. egyházunknak is buzgó híve, a szatmári ref. egyház presbitere, s a ref. főgymnázium és felsőbb leányiskola igazgató tanácsainak tagja volt s e minőségben is elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki. Dr. Bartha Béla, debreczeni jogtanár, szerető nagybátyját, Joó István középisk. felügyelő rokonát gyászolja az elköltözöttben. Béke hamvaira!

Szerkesztői üzenetek.

F. L. Vács-Hartyán. Szíves küldeményét köszönöm, rögtön fel is használtam. A küldött seriest átnézzük a levéltárnok urakkal s az eredményről való tudósítást nem fogom elmulasztani. Becses közleményeit bármikor köszönettel vesszük. — **Kessi Hajdu Lajos úrnak, K-s.** A Vecsey-féle Magyar Geográfia Nagy-Károlyban 1757. megjelent kiadásának két példánya van meg a főiskolai könyvtárban. Szíves ajárlatát mindemellett, mint főiskolánk iránt való beces érdeklődését, köszönjük. — **F. Gy. K-ó.** Az evang. egyházat várom, kívánságodnak pedig eleget teszek, mihelyt jobban mozoghatok. — **Bácsfalu, B. M.** Kedves sorait köszönöm; az indítványról említést fogunk tenni; de most gyengélkedésem gátolt. Mindnyájoknak legszívesebb üdvözlötünket.

TARTALOM-JEGYZÉK: A debreczeni lelkészválasztás. Egy presbiter. Visszapillantás a mult esztendőre. B. L. — **Tárcza:** Adalékok egyházunk és iskolaügyünk történetéhez. Földváry László. — **Tanügy:** A pécsi püspöki lyceum házi bajai. Aurifaber. — **Irodalom.** — **Adatok** a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. 4. A beregszász-vég-ardói ev. ref. egyházból. Pataky Imre. — 5. A saapi ev. ref. egyház monographiájához. Mészáros Lajos. — 6. Az anti ev. ref. egyházból. Bagdi János. — A mátyusi ev. ref. leányegyház monographiája. Háda József. — **Különfélék.** — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat kántortanítói állomásra.

A kémeri államilag segélyezett községi iskolánál ürességben levő *leánytanítói állomásra* a pályázat folyó év *január 31-ig* meghosszabbítatik. Évi fizetés 400 frt. Új épülettel ellátott tisztességes lakás és terjedelmes kert.

Ezen állással az ev. ref. énekvezéri teendők is egybe vannak kötve, s ezért az illető az egyháztól külön 15 hl. 62 literes elegybúza, 38 frt 50 kr. pénzfizetésben és temetési stólaban részesül, és pedig énekszós halottnál 50 kr, predikációjánál 1 frtban. Ének és orgonapróba ideje közölni fog.

Pályázatok alantírotthoz küldendők.

Kémer (Szilágymegye), 1896. január 2.

Vincse Ödön,

reform. lelkész, közs. isk.-széki elnök.